

KISS JÓZSEF

Gyakran kényelmetlenek a színházi zsöllyék

Mindenki tisztában van vele, hogy egy alkotóművész annak megfelelően artikulál korszakot, figurákat, eseményeket a műveiben, ahogy azt a saját személyisége, vérmérséklete, műveltsége, tudása, családi emlékei és szándékai diktálják. Lényegében kivetíti saját személyiségét, sorsát a műveiben. A saját személyiségén átszűrve, mint valami szitanyomaton, kinyomtatja a művet, amely a szitának csak azokon a lyukacsokán engedi át a festéket, ahol a művész nyitottsága engedi. Ahol nem fedi a festék vagy tinta útját gátlás, bosszúvágy, tabu, előítélet, eszme, politikai szándék, netalán bűn.

Aki 1956-hoz nyúl, állást foglal. Ez a legfőbb probléma. Ma a befutott, sikeres drámaírók döntő többsége nem szeretne abba a hibába esni, hogy a homogén szakmai kritika megbélyegezze, a konzervatív oldalra sorolja, hiszen így bemutatók, berlini utazások, szép ösztöndíjak lehetőségeitől esne el. A téma tehát kerülendő. Ma is. Vagy ha mégsem, olyan műfajt kell választani, hogy ne érhesse szó a ház elejét...

Az angyalok nem sírnak című darabom tíz évvel ezelőtt, 2006-ban született. Amikor írtam, semmi más nem motivált, csak az, hogy tisztelegjek mindazok előtt, akik elesetek a forradalom napjaiban. Meg akartam érteni, hogyan válik hőssé egy hétköznapi ember.

A darab nyolcszereplős, az orvoson és a ház-mesteren kívül minden szereplő sorsát – múltját, hitteit, szándékait – mélyen megismerjük. Van időnk rá. Szinte csak erre van időnk.

A történet helyszíne egy szép, tágas polgári lakás '56 októberében. Most egy magas beosztású ávós

tiszt lakik itt a feleségével és az első házasságából való leányával. Ide állítanak be a felkelő fiúk, hogy lőállást alakítsanak ki.

Az alaphelyzet lehetett volna didaktikus is, ám én úgy véltem: ha hitelek a figurák, ha a közönség képes azonosulni az igazságaikkal, akkor fel sem merülhet senkiben, hogy didaxissal vádolja az író. Nem féltem a nagy szünetektől, nem féltem attól, hogy több alkalommal, hosszú perceként – fizikailag – semmi sem történik a színpadon. Egyetlen dolog foglalkoztatott: a karakterek, a helyzetek, a kapcsolatok, a konfliktusok belső igazsága.

A közönség igazolta elvárásaimat: lélegzetét visszatartva figyelt végig. Sok-sok előadáson tapasztaltam ezt.

A történet úgy alakul, hogy mindhárom felkelő, sőt, a lány is lövést kap, meghal, de egyetlen csepp vért sem lehet látni a színpadon. Nincs kegyetlenség. Nincs brutalitás. Alig van „valóság”.

Ez a darab ugyanis nem annyira a valóságban, inkább a valóság alatti vagy feletti szinteken játszódik. Csak belső élet van, csak mély és magas dimenziók vannak. A *horizontális* háttérbe szorul, a *vertikális* dominanciája érvényesül. S a darab legvégén a három halott fiú között álló halott lány, a nézőtérben ülőket nézve a következőket mondja: „Én szabad vagyok. Nincs már közöm hozzá. Ő ott maradt. Az az ő világa. Menjünk innen. Minél messzebbre... minél messzebbre... minél messzebbre...”

A közönséget – jól láthatóan – mindig megrázták a lány szavai. Pedig nyilvánvaló, hogy ezek a szavak rendkívül kegyetlenek. Akár bántóak is lehetnének a lent ülőknek, az ittmaradottaknak. Nem kerülhetik el a számvetést önmagukkal szemben: hova is tartoznak valójában? Mit tettek volna hasonló helyzetben? Érdemesek-e arra az önkéntelen áldozatra, amelyet ezek a fiatal emberek hoztak meg annak idején? (Gyakran kényelmetlenek a színházi zsöllyék...)

Sok kérdést tettem fel ebben az előadásban. Válasz alig hangzott el. Ez a színház hivatása. Tükröt tartani. Hogy mit lát benne a megkérdezett, az már az ő dolga.

A közölt szöveg Kiss József *1956 a színpadon, sok megválaszolatlan kérdéssel* című előadásának részlete. (Az előadás a Tokaji Íróklubban hangzott el, 2016. augusztus 11-én.)